

increasing the number of information. Paradoxically, but the informational glut is the one of the significant disadvantages of modern world and causes an overload in the information processing. Besides the quantitative characteristic of the importance of «freshness of information» is increasing. So it is necessary to form the correct skills of productive mediacontent processing in the preparation of future hydrogeologists. In addition, the development of communication and information technology allows using the technological advances in the students' preparation. Such skills are called «medialiteracy» and they are the part of mediaeducation. It could be a successful strategy of innovative development of higher education in Ukraine. The topical investigation analysis has revealed that the problem is disclosed insufficiently. The problems of applying the mediaeducation methods in the process of students' preparation of unhumanitarian profile most fully are covered in the A. Sahnevich's dissertation, where the author analyzes the application of mediaeducation technology for preparation of future oil and gas specialists. The purpose of the article is the argumentation and creation of prerequisites for further research in this direction. Hydrogeology is the science at the intersection of technical and natural sciences. The complexity of hydrogeological media texts processing are caused by their rarity. Given the specifics of hydrogeological information the future specialist should be able to formulate the original question and define criteria for the information selection in such a way as to clearly and accurately transmit the essence of the problem, which interests him, that will allow to get more useful data. Mathematical modeling, and above all, graphics editors for the maps construction of different information content are commonly used. Therefore, mediaeducation methods should be used for the preparation of the students hydrogeologists. It allows to teach students to handle and to understand messages and photo-video content properly and efficiently, to form skills of working with computer programs and generally to lay the foundations for professional information competence.

Key words: *information development, information technology, mediaeducation, medialiteracy, future hydrogeologist's preparation, preparation of the students of unhumanitarian profile.*

УДК 378:63:331.546

О. В. Лазарєв

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У сучасних умовах реформування сільського господарства потрібні нові вимоги й підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю у вищих аграрних закладах освіти. Визначальною ознакою розвитку національної системи професійної освіти є її розбудова на основі компетентнісного підходу. Одним із шляхів оновлення змісту освіти та узгодження його із сучасними потребами інтеграції до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм і стандартів на набуття ключових компетентностей на засадах компетентнісного підходу та вироблення ефективних механізмів їх досягнення.

Ключові слова: *професійна освіта, професійна підготовка, майбутні фахівці аграрного профілю, ключові компетентності, компетентнісний підхід, заклади вищої аграрної освіти, інтегративний процес, галузеві стандарти вищої освіти.*

Постановка проблеми. У часи значних економічних, соціальних і геополітичних трансформацій суспільства в усьому світі перед системою освіти постає глобальне питання – своєчасно підготувати молодь до нових умов життя й професійної діяльності у високоавтоматизованому середовищі інформаційно-комунікаційних та інноваційних технологій, навчити їх самостійно діяти, ефективно використовувати його можливості та компетентно здійснювати професійну діяльність. Держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до фахового розвитку, освоєння й упровадження наукоємних і ресурсозберезувальних технологій, здатних бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Сьогодні аграрний сектор є одним із пріоритетних напрямів економічного розвитку нашої держави. У сучасних умовах реформування сільського господарства потрібні нові, сучасні вимоги й підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю у вищих аграрних закладах освіти. Перехід до ринкових відносин, формування багатокладної економіки та розвиток різних форм господарювання вимагають відповідного кадрового забезпечення та змін у підготовці майбутніх фахівців аграрного профілю.

Визначальною ознакою розвитку національної системи професійної освіти є її розбудова на основі компетентнісного підходу, що є складною, багатоаспектною проблемою, яка на сьогодні не достатньо досліджена.

Аналіз актуальних досліджень. Про необхідність відповідних перетворень у сфері вищої освіти України зазначають також вітчизняні вчені, акцентуючи увагу на таких питаннях: реформування системи вищої освіти (В. П. Андрущенко), особливості виховного процесу в нових умовах (І. Д. Бех), проектування навчання (М. Б. Євтух, О. П. Сердюк), орієнтація на людиноцентризм (К. Корсак, В. Г. Кремень), соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти (М. І. Романенко), створення моделі фахівця на засадах теорії освітньої інноватики (О. В. Матвієнко), навчання впродовж життя (М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Тovaжнянський). Поняття «компетентність» і компетентнісний підхід широко досліджувався такими російськими вченими, як І. А. Зимня, Є. Ф. Зеєр, А. К. Маркова, Н. В. Кузьміна, В. Д. Шадріков та ін., а також досить широко обговорюється в наукових колах України. Компетентнісний підхід гарантує високий рівень і результативність підготовки спеціаліста (Г. В. Лежнина); компетентнісний підхід сприяє оновленню змісту педагогічної освіти (В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г. А. Пахомова, І. Д. Фрумін); компетентнісний підхід посилює практичну орієнтацію

освіти, вийшовши за рамки обмежень «зунівського» освітнього простору (А. Л. Андреев); компетентністний підхід забезпечує спроможність випускника школи відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку власного «Я» в процесі, в соціальній структурі (В. І. Байденко, Н. М. Бібік, А. І. Субетто); компетентністний підхід орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до очікуваного чи бажаного результату освіти (що буде знати й уміти студент «на виході») (І. Зимня та інші).

Згідно думки Н. С. Побірченко, найбільш зрозуміло в Україні обґрунтували концепцію компетентнісного підходу такі вчені, як Н. М. Бібік, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, О. І. Локшина, О. Я. Савченко, С. Є. Трубачева, Л. І. Таращенко та ін. [7].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні процесу професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий комплекс України відчуває гострий дефіцит кадрів, здатних швидко адаптуватися до нових соціально-економічних умов, мобільних і конкурентоспроможних на світовому ринку праці. Як слушно відмічає В. М. Нагаєв, конкурентоспроможність сучасного фахівця аграрного профілю ґрунтується на таких якостях, як активність, готовність оволодівати новими знаннями й досвідом, здатність творчо реагувати на зміни в соціальній і професійній сферах [6, 105]. Підготовка такого кадрового потенціалу є головним завданням системи аграрної освіти.

Перед агропромисловим комплексом України постає завдання значного підвищення ефективності виробництва, збільшення обсягу сільськогосподарської продукції та поліпшення її якості. Для успішного вирішення цих стратегічних завдань особливого значення набуває вирішення проблеми підвищення якості підготовки фахівців різного профілю для сільськогосподарських підприємств, у тому числі агрономічних напрямів підготовки і спеціальностей. У сучасних умовах сільськогосподарського виробництва неухильно зростають вимоги до професійних якостей фахівця-агронома. Отримання високих і стабільних урожаїв сільськогосподарських культур визначається вмінням спеціаліста управляти агробіохімічними процесами, ухвалювати нестандартні рішення щодо технологічних заходів, спрямованих на посилення виробничого процесу вирощування сільськогосподарських культур. Тому при підготовці фахівців аграрного профілю набуває особливого значення формування бакалавра, спеціаліста чи магістра як творчої особистості.

Отже, завдання вищої аграрної школи полягає не лише в тому, щоб ознайомити студентів із сучасним станом та досягненнями наук, які вони засвоюють у ВНЗ і забезпечити їх достатнім об'ємом інформації, але й навчити майбутніх фахівців самостійно працювати зі спеціальною та науковою літературою, слідкувати за розвитком нових форм навчання, постійно поповнювати свої знання новими прогресивними формами підготовки фахівців аграрного профілю в нових умовах господарювання.

На агрономічних факультетах закладів вищої аграрної освіти постійно ведуться пошуки шляхів удосконалення підготовки майбутніх фахівців-аграрників, упроваджуються прогресивні методи і прийоми активізації навчального процесу, удосконалюється зміст навчальних дисциплін, поглиблюється практичне навчання майбутніх фахівців аграрного профілю, здійснюється цілеспрямована адаптація їх майбутнього місця роботи шляхом упровадження спеціалізації в різних напрямках. Очевидно, що завданням факультетів, які готують фахівців аграрного профілю було, буде і залишається формування висококваліфікованих фахівців, спроможних до вирішення й виконання складних завдань, об'єктивно зумовлених специфікою функціонування аграрного сектора нашої держави.

Нині велике значення надається компетентнісному підходові, методологічним та методичним засадам його організації, інноваційним та інформаційним технологіям навчання, кредитно-модульній та трансферній системі засвоєння навчальних дисциплін та оцінки знань, умінь і навичок студентів, поєднанню теоретичного і практичного навчання, польової практики з роботою на виробництві, залученню майбутніх фахівців до дослідницької і наукової роботи тощо.

Значна кількість досліджень зумовлена реалізацією стратегічних напрямів аграрної політики, спрямованих на глибоке реформування сільського господарства, і значною мірою залежить від рівня підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю й зумовлює необхідність нового підходу до кадрового забезпечення.

Потреба в реформуванні аграрної освіти на сучасному етапі її розвитку, згідно думок фахівців, детермінується такими причинами [5, 44]:

- значними змінами в технологіях виробництва продукції сільського господарства, яке вимагає адекватних змін у підготовці фахівців аграрного профілю у ВНЗ;
- кардинальними змінами на ринку праці фахівців аграрного профілю;
- необхідністю диференційованого підходу до розробки навчальної програми підготовки бакалаврів і магістрів сільського господарства.

Професійна підготовка майбутніх фахівців аграрного профілю має свою специфіку, яка пов'язана з тим, що більшість із них є представниками сільської молоді. Такі студенти позитивно вирізняються спостережливістю, увагою до деталей, близькістю до природи, і разом з цим повільністю та глибиною реакцій на подразнення. Вони володіють великим запасом конкретних уявлень, але мова їх менш літературна, засмічена діалектизмами, словниковий запас обмежений. Аграрні заклади освіти, наприклад, Уманський національний університет садівництва, готують фахівців за різними спрямуваннями фахової підготовки: «людина і природа» (агрономія, захист рослин, лісове та садово-паркове господарство, екологія – природнича орієнтація); «людина і знакова система» (облік і аудит, фінанси, економіка підприємств, маркетинг – орієнтація на навчання точних дисциплін, математично-економічного циклу); «людина і техніка» (інженерія, харчові технології, механізація та автоматизація сільського господарства – орієнтація на фізико-технічні науки); «людина і людина» (менеджмент організацій, менеджмент зовнішньоекономічної діяльності, туризм, готельно-ресторанна справа – орієнтування на опанування точних та соціально-гуманітарних курсів). Студентам різних факультетів пропонують для вивчення різну кількість дисциплін, що є причиною різнорівневої їх підготовки як майбутніх фахівців аграрного профілю.

В умовах входження України в освітнє європейське співтовариство стан підготовки вимагає гнучкої реакції аграрної освіти, на чому наголошують провідні науковці й фахівці цієї сфери. Д. Мельничук констатує, що «зклади вищої аграрної освіти» зустрілися сьогодні з новими перешкодами, зокрема, зменшенням зайнятості в сільському господарстві, конкуренцією з іншими освітніми установами, диверсифікацією студентів і різницею в комунікаційному забезпеченні села та міста. Протягом останніх років прогресивні аграрні ВНЗ намагалися реформувати свою діяльність з метою приведення її у відповідність до потреб та економіки села» [4, 5].

Сучасний компетентний фахівець аграрного профілю має вміти логічно, чітко й адекватно висловлювати свою думку; правильно формулювати запитання і відповіді на них; володіти апаратом аргументування; займати активну позицію під час виробничих нарад, обговорень, «круглих столів», диспутів, семінарів; виступати з пропозиціями; знаходити адекватні прийоми професійного спілкування зі співробітниками й колегами різного ієрархічного рівня; здійснювати виступи перед аудиторією, робити презентації; володіти мовленнєвим етикетом.

Давно минули ті часи, коли сфера спілкування фахівців аграрного профілю була дуже обмеженою через специфіку їхньої професійної діяльності. Звичайно, диференціація галузей залишається, тому, наприклад, агроном і технолог мають і матимуть різні кола професійного спілкування, проте і в цьому випадку їхня професійна діяльність не обмежується вирішенням вузько професійних завдань. Але у зв'язку з процесами децентралізації в сільському господарстві України, утворенням підприємств різних форм власності, зростанням числа фермерських господарств колосально зростає кількість професійних контактів, розширюється область їх використання, збільшується різноманітність.

Традиційно професії аграрної сфери відносились ученими до системи «людина і природа». Проте сьогодні уже виникають сумніви у вірності однозначності цієї класифікації, тому що спрямованість діяльності багатьох фахівців аграрного профілю стрімко змінюється, частково наближаючись до динамічної системи «людина і людина».

Дотримуючись думки про те, що формування і розвиток особистості майбутнього фахівця є складним інтегративним процесом, спираємось при цьому на визначення структури особистості, запропоноване О. Н. Леонтьєвим. Науковець розглядає її як синтез інтелектуального, емоційного й вольового складників [3].

Говорячи про професійну діяльність аграрія, не слід забувати про те, що сьогодні для все зростаючої кількості фахівців вона є засобом задоволення не лише матеріальних, але й культурних потреб. Досліджуючи професійну комунікативну компетентність майбутніх фахівців аграрного профілю, вважаємо важливим розглядати питання її формування в контексті загальних тенденцій розвитку як вітчизняної, так і зарубіжної професійної освіти. Звертаючись до основних документів у галузі української і європейської освіти, результатів опитувань найбільших і найавторитетніших агенцій, досліджень сучасних вітчизняних і зарубіжних педагогів, можна зробити висновок, що питання підготовки сьогоднішніх і майбутніх фахівців переноситься у площину компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід, на думку Г. К. Селевка, означає «поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формування навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що означають потенціал, здібності майбутнього фахівця до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікативно насиченого простору» [8, 138].

Компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість майбутнього фахівця, а вміння вирішувати проблеми, що виникають у таких ситуаціях: а) у пізнанні й поясненні явищ дійсності; б) під час освоєння сучасної техніки й технології; в) у взаємовідносинах між людьми, в етичних нормах, при оцінці власних вчинків; г) у практичному житті при виконанні соціальних ролей громадянина, члена родини, покупця, клієнта, глядача, жителя населеного пункту, винахідника; д) у правових нормах і адміністративних структурах, у споживчих і естетичних оцінках; е) при виборі професії й оцінці своєї готовності до навчання в професійному навчальному закладі, коли необхідно орієнтуватися на ринку праці; є) при необхідності вирішувати власні проблеми: життєвого самовизначення, вибору стиля і способу життя, способів вирішення конфліктів.

Компетентнісний підхід спрямовує, насамперед, на розвиток у майбутніх фахівців здібностей, серед яких слід виокремити наступні: самостійність, пізнавальну активність, рефлексивне мислення, здатність долати труднощі, готовність використовувати отримані знання й уміння в практичній діяльності. Специфіка компетентнісного підходу у формуванні майбутнього фахівця складається з того, що засвоюються не готові знання, мається на увазі, що майбутній фахівець сам формулює поняття, необхідні для вирішення завдання. При такому підході навчальна діяльність, періодично набуваючи дослідницького або практико-перетворювального характеру, сама стає предметом засвоєння.

Все це в комплексі формує та розвиває особистість таким чином, щоб вона володіла способами саморозвитку й самовдосконалення. При цьому тут, на нашу думку, виділяються важливі способи для формування майбутніх фахівців аграрного профілю: а) проектування й організація освітнього процесу таким чином, щоб були максимально задіяні міжпредметні зв'язки; б) розвиток наукового мислення, рефлексії; в) формування в майбутніх фахівців потреби у професійному самовдосконаленні; г) формування професійної і комунікативної компетентностей як інтегральної якості особистості з визначенням пріоритетного компонента такої якості.

На нашу думку, впровадження компетентнісного підходу визначить головний орієнтир професійної підготовки – компетентність викладача і майбутнього фахівця. Це посилить практичну спрямованість навчання і виховання, і включення найважливіших компетенцій у педагогічне цілеформування.

Компетентнісний підхід зумовлює в освітньому просторі аграрних ВНЗ зміну підходів і способів отримання наукових знань у галузі освіти,

обумовлює інше розуміння всього комплексу питань, пов'язаних з освітою. Наприклад, пояснює зміну освітніх парадигм, що є частиною глобального соціального процесу зміни відображувального підходу до мислення й підготовки майбутнього фахівця іншим, який називають діяльнісним.

Дана стратегія модернізації освіти означає те, що в основу оновленого змісту підготовки фахівця будуть закладені «компетентності». У світовій освітній практиці це поняття виступає в якості «вузлового», бо компетентність: по-перше, об'єднує інтелектуальну й навичкову складові освіти; по-друге, в поняття компетентності закладена ідеологія інтерпретації освіти, що формується від результату («стандарт на виході»); по-третє, ключова компетентність має інтегративну природу, тому що вона вбирає в себе низку однорідних і близькоспоріднених знань і вмінь, що відносяться до широких сфер діяльності [1, 181].

Сьогодні в Державних галузевих стандартах вищої освіти компетентність визначається як необхідний обсяг і рівень знань, досвід набутий у певному виді діяльності, та наголошується на тому, що фахова компетентність характеризує якість особистості випускника вищого навчального закладу, під якою розуміють «цілісну сукупність характеристик особистості, що визначає зміст соціально значущих і професійно важливих властивостей особи, яка закінчує вищий навчальний заклад» [2, 20].

Одним із шляхів оновлення змісту освіти та узгодження його із сучасними потребами інтеграції до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм і стандартів на набуття ключових компетентностей на засадах компетентнісного підходу та вироблення ефективних механізмів їх досягнення.

Висновки. У контексті нашого дослідження з'ясовано особливості впровадження компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців аграрного профілю. Отже, сьогодні компетентнісний підхід задає принципово іншу логіку організації професійної освіти, а саме логіку вирішення завдань і проблем не тільки і не настільки індивідуального характеру, а групового, парного, колективного.

На основі аналізу наукової літератури та практики підготовки фахівців даного профілю з'ясовано, що традиційно вищі навчальні заклади освіти, зокрема аграрної сфери, були зорієнтовані на засвоєння майбутніми фахівцями певного обсягу загальних і фахових знань з метою їх використання в майбутній професійній діяльності. Така орієнтація особливо притаманна аграрним навчальним закладам, які відзначаються

своєю консервативністю, що було зумовлено усталеними умовами життя й праці в сільській місцевості.

Проте стрімкі зміни суспільного життя, викликані глобалізацією світової економіки, інформатизацією усіх сфер життєдіяльності людини та цілою низкою інших чинників, призвели до необхідності оновлення змісту фахової освіти і переорієнтації професійної підготовки з відходом від традиційного тлумачення її як суми професійних знань, умінь і навичок. Бурхливий розвиток науки і техніки, розробка і впровадження принципово нових інноваційних, інформаційних та комп'ютерних технологій спричиняють швидку втрату актуальності набутих у ВНЗ знань і спонукають до компетентнісного бачення проблеми професійного формування майбутніх фахівців аграрного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гороя В. И. Традиции и инновации в организации вузовской системы образования / В. И. Гороя, Л. Н. Харченко. – Ставрополь : Ставропольсервисшкола, 2002. – 276 с.
2. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти : додаток 1 до наказу Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. № 285 зі змінами та доповненнями // Вища освіта : Інформаційний вісник. – 2003. – № 10. – С. 5–82.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Педагогика, 1971. – 382 с.
4. Мельничук Д. Вища аграрна освіта: нові підходи / Д. Мельничук // Аграрна наука і освіта. – 2004. – Том 5. – № 3–4. – С. 5–9.
5. Мирось В. Про шляхи реорганізації ВНЗ України аграрного профілю / В. Мирось // Інформаційний вісник АН ВШ України. – 2006. – Вип. 48, № 2. – С. 43–49.
6. Нагаєв В. М. Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу : монографія / В. М. Нагаєв. – Харків : Харківський національний аграрний ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2006. – 528 с.
7. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Н. С. Побірченко // «Education and Pedagogical Sciences» («Освіта та педагогічна наука»). – 2012. – № 3. – Режим доступа : <http://pedagogicaljournal.luguniv.edu.ua/archive/2012/N3/article/4/>
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

РЕЗЮМЕ

Лазарев О. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов аграрного профиля на основе компетентностного подхода.

В современных условиях реформирования сельского хозяйства нужны новые требования и подходы к профессиональной подготовке будущих специалистов аграрного профиля в высших аграрных образовательных учреждениях. Определяющим признаком развития национальной системы профессионального образования является ее разработка на основе компетентностного подхода. Одним из путей обновления содержания образования и согласования его с современными

требованиями интеграции в европейское и мировое образовательные пространства является ориентация учебных программ и стандартов на приобретение ключевых компетентностей на основах компетентностного подхода и выработку эффективных механизмов их достижения.

Ключевые слова: *профессиональное образование, профессиональная подготовка, будущие специалисты аграрного профиля, ключевые компетентности, компетентностный подход, учреждения высшего аграрного образования, интегративный процесс, отраслевые стандарты высшего образования.*

SUMMARY

Lazarev O. Professional training of future specialists of the agricultural profile based on the competency approach.

In modern conditions the agricultural reform needs new requirements and approaches to training future professionals in the agricultural profile of higher agricultural education institutions. The defining feature of the national system of professional education is its development of competency-based approach. One way to update the content of education and harmonize it with the modern needs of integration into the European and world educational space is orientation training programs and standards for acquisition of key competences on the basis of competency-based approach and develop effective mechanisms for achieving them. The problems of training agrarian experts in institutions of higher education specializing in agriculture are studied. At present, the country has many institutions of higher education which train students in agriculture. The results of the study show that an agricultural educational system has contributed to the agricultural sector through training high-level agricultural professionals, ensured by raising the standards and technologies of research, which leads to the formation of a new generation of specialists. The study also reveals that a host of factors have put a stranglehold on the training process and the professional competence of agricultural graduates. Highly qualified teachers are the key to a successful future of agricultural education. The results shed new light on the programmes of study, which have been found to be unable to respond to the labour market requirements and current rural realities due to lack of relevance of the curricula, which are no longer able to produce graduates who could deal with the wider problems of rural development. Agricultural education is developing today. The current mission of agricultural education – to prepare and support individuals for careers, build awareness and develop leadership for food, fiber, and natural resource systems – accurately articulates the vision of the future of agriculture. Preparing and supporting individuals for careers recognize their needs for lifelong learning. Building awareness is an integral part of that mission, as well.

Key words: *professional education, professional training, future specialists of agricultural profile, competence, competency-based approach, higher agricultural education, integrative process, industry standards of higher education.*